

חדש!
מדור שיחות
קודש
עמ' טז

גליון תתקנ • ערש"ק פרשת מקץ

• שנת העשרים •

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

מדוע מ' יוסף את המצריים?

שמירת השבת של יוסף הצדיק

גילוה וחילוף בגדים דיוסף בצאתו מבית האסורים

לימודי קודש בלבד!

קובץ זה יוצא לאור

לעילוי נשמת האי גברא רבא, רודף צדקה וחסד
זכה לפזר מכספו להדפסת תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע

הרב החסיד ר' מאיר בהר"ר שמחה יצחק זאיאנץ ע"ה

ס. פאולו ברזיל

נלב"ע ביום ג' סיון ה'תשפ"א

תנצב"ה

ולזכות יבלחטו"א בניו הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,

ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים

הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה

והרב החסיד ר' יוסף משה

וכל בני משפחתם שיחיו

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,

ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות

סניף ארץ הקודש

ת.ד. 2033

כפר חב"ד 6084000

03-738-3734

Likras@likras.org

Or Hachasidus

Head Office

1469 President St. #BSMT

Brooklyn, NY 11213

United States

(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,

הרב מאיר יעקב זילברשטרום, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,

הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שווייכה

אין מקרה ח"ו, הכל בהשגחה פרטית!

אבל אשמים אנחנו (מק"ץ מב, כא)

למה באה עלינו "הצרה הזאת"?

[בפרשתנו] מסופר, שכאשר בני יעקב שמעו שה"שליט על כל הארץ" (מב, ו) (יוסף) מאשים אותם כמרגלים ורוצה להעניש אותם - הם התדברו ביניהם "ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת" (שם, כא).

זאת אומרת: למרות שהם שמעו ברורות מהשליט (יוסף), בחושבם שהוא מצרי (מבלי לדעת שהוא יוסף) שרוצה להענישם בגלל שהם לא התנהגו ישר עכשיו במצרים - מכל מקום חשבו מיד שהסיבה לזה היא חטא להקדוש ברוך הוא, שהם עברו לפני למעלה מעשרים שנה, אף על פי שבינתיים אירעו ענינים רבים!

והטעם לזה בפשטות, הוא: כיון שהשבים ידעו שהקדוש ברוך הוא מנהיג את העולם, ואין מקרה נקריה בעולם ח"ו, "והנה ה' נצב עליו כו' ובוהן כליות ולב אם עובדו כראוי" (תנאי רפמ"א), שהקדוש ברוך הוא מסתכל על כל אחד ואחד ויודע מה אירע איתם במשך כל חייהם; לכן הם הבינו שכיון ש"באה אלינו הצרה הזאת", חייב להיות משהו שעליו הם צריכים לעשות תשובה, ולכן באה עליהם הצרה הזאת. והם חיפשו ולא יכלו למצוא חסרון במעשיהם במשך כל השנים, רק על המאורע של מכירת יוסף שאירע לפני למעלה מעשרים שנה, ואז הם הרגישו שהם צריכים לעשות על זה תשובה, וכך עשו.

וזה עשה שינוי - שבמקום ש"אחיכם אחד יאסר" (פרשתנו מב, יט) כפי שיוסף ציוה קודם, נהי' "ויאסור אותו (רק) לעיניהם", "וכיון שיצאו הוציאו והאכילו והשקהו" (שם, כד ובפרש"י). . ואחר כך הביא הדבר סוף סוף לכך שיעקב וכל בני ביתו באו שלמים למצרים, ששם לא הי' רעב, ושם גופא - "במיטב הארץ" (ויגש מז, ו. ש, יא).

המאורע לא נעים אך הכוונה טובה

ומהנהגת בני יעקב יש לימוד והוראה לכל יהודי: ...כל דבר הקורה עם אדם בכלל ועם יהודי במיוחד . . אין זה מקרה נקריה ח"ו, אלא בהשגחה פרטית, עם כוונה לטובה.

ואפילו בשעה שקורה ליהודי דבר בלתי נעים, עליו להתבונן ולחפש, עוד ועוד, שמא זה בא בגלל שהקדוש ברוך הוא מצא בו דבר שהוא צריך לעשות עליו תשובה, או שהי' צריך לקיימו טוב יותר; ויכול להיות אפילו דבר שאירע לפני למעלה מעשרים שנה.

ואפילו אם הדבר הבלתי נעים קשור עם מקרה לכאורה - עליו לדעת שאין מקרה בעולם, אלא הכל תלוי בהקדוש ברוך הוא, והקדוש ברוך הוא הביאו למצב זה, כדי שיתעורר לעשות תשובה ויתקן את מה שחיסר, ומכאן ולהבא יתנהג יותר טוב ויותר טוב...

(מתוך שיחה לילדי חמד - תורת מנחם - התוועדות תשכ"ז ח"ב עמ' 124 ואילך)

פתיחה

בעזה"ת.

הננו מתכבדים להגיש לפניכם את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליין תתק) היו"ל לפרשת מקץ, ובו אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבנ"מ זי"ע.

◇ ◇ ◇

מדור "מקרא אני דורש" שבפתח הקובץ עוסק בדבר פלא שמצינו שיוסף דרש מהמצריים למול לפני שנתן להם לחם, ונתקשו בזה המפרשים היכן מצינו רמז לזה בפשטי המקראות, ומדוע עשה זאת יוסף, ויבאר שיטת רש"י בזה בדרך הפשט.

במדור "יינה ש" תורה" עוסק בדרך הנכונה בלימוד התורה, שצריכה להיות מתוך ביטול ושפלות, ויבאר שענין זה רמזו בפירושו רש"י על העפר שמעמיד את התבואה מלירק, שדווקא הביטול פועל קיום בלימוד התורה של האדם.

מדור "חידושי סוגיות" עוסק בדיני מלוכה והנהגת אסירים, שע"פ דינים אלו יבאר כמה פרטים בגילוח וחילוף בגדים דיוסף בצאתו מבית האסורים שנתקשו המפרשים בדברי רש"י על התורה בזה, ומתוך ע"פ מה שמצינו בדיני מלוכה.

בברכת שבתא טבא
מכון אור החסידות

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים הושמט ריבוי השק"ט והמקורות שהופיעו במקורם, ויש להיפך, אשר במקור הדברים מופיעים בקיצור וכאן הורחבו ונתבאר ע"פ המבואר במקומות אחרים בחזרת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנשמנו בחזון הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

תוכן ענינים

מקרא אני דורש.....ב

מדוע מל יוסף את המצריים?

מהו המקור בדברי הכתובים לזה שביקש יוסף שימולו המצריים את עצמם? / מדוע קשה לומר שהמקור הוא מהפסוק "אשר יאמר לכם תעשו" / ביאור בדברי רש"י על מילת המצריים שהי' זה מפני שהיו בגדר "קנין כספר" של יוסף, ובמילא הי' יוסף מחויב להשתדל שימולו (ע"פ לקטי שיחות ח"י עמ' 136 ואילך)

פנינים.....ה

מדוע לא גילה יוסף ליעקב שהוא חזי? (ע"פ לקטי שיחות ח"ל עמ' 198 ואילך)

לעשות תשבה בגלל החטא ולא בסיבת צרה (ע"פ לקטי שיחות ח"י עמ' 199 ואילך)

יינה של תורה.....ו

"עפר" המציל את לימוד התורה

איזה עפר צריך להכניס לתורה שלומד? / מדוע ברכת התורה היא תנאי הכרחי ללימוד התורה? / ואיך מצילים את התורה מלהירקב ח"ו? הדרכה באופן הראוי בלימוד התורה, הנלמדת מסיפור קיבוץ תבואת מצרים

(ע"פ לקטי שיחות ח"ה עמ' 220 ואילך)

פנינים.....ט

הכמה בנינים תאמין? (ע"פ לקטי שיחות ח"ל עמ' 194 ואילך)

מעלת שמירת שבת של יוסף הצדיק (ע"פ לקטי שיחות ח"ב עמ' 200 ואילך)

חידושי סוגיות.....י

גילוח וחילוף בגדים דיוסף בצאתו מבית האסורים

יקדים מה שנתקשו המפרשים בפרש"י על התורה בזה, ויציג לבאר דברי רש"י ע"פ מה שמצינו בהלכה בהנהגת אסירים ובדיני מלוכה (לקטי שיחות ח"ה עמ' 176 ואילך)

תורת חיים.....יג

לימודי קודש בלבד!

דרכי החסידות.....יד

"הבנה" ו"הנחה פנימית"

שיחות קודש.....טז

אין מקרה ח"ו, הכל בהשגחה פרטית! – "אבל אשמים אנחנו"

צוות העריכה וההגהה:
הרב לוי יצחק ברוך, הרב משה גורארי, הרב מאיר יעקב זילברשטרס, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

מכון "אור החסידות", סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד,
Or Hachasidus - Head Office, 1469 President st. • 6084000
#BSMT, Brooklyn, NY 11213 - United States (718) 534 8673

להערות והארות:
טל מערכת: 03-3745979 orhachasidutil@gmail.com

הסדר מדרש
לעילוי נשמת
האשה החשובה מרת
רחמה חי' פרחמא ע"ה
בת יכלהמ"א ר' חוב
ביסמריצק
ולמות משפחתה שדחי
ה'תשס"ח

מדוע מל יוסף את המצריים?

מהו המקור בדברי הכתובים לזה שביקש יוסף שימולו המצריים את עצמם? / מדוע קשה לומר שהמקור הוא מהפסוק "אשר יאמר לכם תעשו"? / ביאור בדברי רש"י על מילת המצריים שהי' זה מפני שהיו בגדר "קנין כספו" של יוסף, ובמילא הי' יוסף מחויב להשתדל שימולו

"ותרעב כל ארץ מצרים, ויצעק העם אל פרעה ללחם, ויאמר פרעה לכל מצרים לכו אל יוסף, אשר יאמר לכם תעשו" (פרשתנו מא, נה).

ובפירוש רש"י:

"אשר יאמר לכם תעשו" - לפי שהי' יוסף אומר להם שימולו, וכשבאו אצל פרעה ואומרים 'כך הוא אומר לנו', אמר להם 'למה לא צברתם בר והלא הכריז לכם ששני הרעב באים', אמרו לו 'אספנו הרבה והרכיבה', אמר להם 'אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו, הרי גזר על התבואה והרכיבה, מה אם יגזור עלינו ונמות'."

והנה כבר הודיענו רש"י יסוד פירושו, שלא "באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו" (דברי רש"י בראשית ג, ח. ועד"ז שם ג, כד. ובכ"מ); ובנידון דידן צ"ע, מנין לרש"י שהי' דין ודברים זה שמספר עליו בין פרעה לבין מצרים? ולמה אי אפשר לפרש הכתוב כפשוטו - שהעם בא אל פרעה וביקש לחם, ופרעה אמר להם ללכת ליוסף בהתאם למה שאמר לפני זה (מא, מ) "ועל פיך ישק כל עמי"?

ב. והביאור בזה - בפשטות (ראה גם באר בשדה כאן. ועוד):

הכתוב לפני כן מספר בארוכה אודות זה שיוסף קיבל על עצמו להיות ממונה על פרנסת ומזון מצרים, ושדבר זה הי' ידוע ומפורסם לכל המצריים ("ויצא יוסף . . ויעבור בכל ארץ מצרים . . ויצבור יוסף בר כחול הים"); ומעתה, כאשר מגיעים לפסוק דידן, "ויצעק העם אל פרעה ללחם", אינו מובן כלל: למה צעקו אל פרעה - והרי כבר הופקד יוסף להיות הממונה על צרכי פרנסתם ומזונם?

ועכצ"ל, שבאמת הלכו מתחילה אל יוסף - אלא שהכתוב לא סיפר זאת, וכדרך הכתוב

לקראת שבת

בשוני של השכלה אלקית, במה היא מובדלת מהשכלה של שכל אנושי - הרי היא רק כאשר בתחילה יודעים היטב ובבהירות את ההשגה האלקית.

"בריאה יש מאין", הבנה והנחה פנימית

כשלומדים בעומק את הענין של בריאה יש מאין ומקיפים היטב את כל הענין של בריאה יש מאין, איך ש[אופן] התהוות [יש מאין] שונה מ"עילה ועלול" [הנמשכים זה מזה], ש"יש מאין" זו [התהוות] "דבר" מ"לא-דבר", שזהו רק בחיק הבורא ברוך הוא, ואיך שה"אין" עומד תמיד ב"יש" להחיותו, הרי במילא ה"אין" שהוא החיות המקיימת את היש, הוא כל מציאותו של ה"יש". ולמרות שה"אין" הוא כל מציאותו של ה"יש", קיים העולם הבורא מן הנברא, שבחיצוניות נראה ה"יש" כמי שמציאותו מעצמותו.

אחרי שלומדים היטב את ענין הבריאה יש מאין, ומבינים אותו היטב בשכל האנושי, עם כל הראיות המוחשיות שרואים ומרגישים "מבשרי אחזה", וכן ממה שרואים במוחש בעולם - רק אז יכולים, על ידי עבודת התפילה, להגיע להנחה הפנימית של הענין, שאכן ירגישו ממש ויראו בעיני השכל כמו בראי' מוחשית, שהעיקר הוא ה"אין", שזו החיות האלקית, המהווה והמחיי את הכל.

כך הדבר בכל ענין וענין שעוסקים בו בחסידות, שבראש ובראשונה צריכה להיות ההבנה, להבין היטב את הענין השכלי על כל פרטיו, ולאחר מכן יכולים להגיע להנחה הפנימית של הענין.

(תרגום מאגרות קודש ח"ד עמ' תלח-ט)

"הבנה" ו"הנחה פנימית"

בכל ענין וענין שעוסקים בו בחסידות, שבראש ובראשונה צריכה להיות ההבנה, להבין היטב את הענין השכלי על כל פרטיו, ולאחר מכן יכולים להגיע להנחה הפנימית של הענין

הבנה בלבד זהו "פגר"

[קטע משיחה קדושה מאת הוד כ"ק אדמו"ר הרשב"ב נ"ע:]

...מה שאומר להלן . . נחוץ מאד לדעת אותו, שכן זה נוגע בנפש ממש:

מי שמתעסק בהבנת החסידות ומתייגע על כך ככוונה של אדעתא דנפשי, לתקן נפשו, יודע שכוונת ירידת נשמתו בגופו היא לשם תכלית, ועל תכלית זו הוא מתייגע בהבנת החסידות - עליו לדעת שהבנה בלבד היא "פגר", "גוף מת בלי נשמה".

כל חי מתנענע, תנועה מורה על חיות, וחיות בהבנה באה רק כאשר הענין "מונח" היטב, וה"הנחה" באה רק ע"י עבודת התפילה.

הריני מכריז ומודיע שכל העוסקים ומתייגעים בהבנת והשגת החסידות - עליהם לדעת שהבנה בלי הנחה פנימית אין בה שום ממש, העיקר הוא ה"הנחה", והיא באה רק בתפילה. משמעותה של תפילה כבר הוסברה - הכוונה על "קונטרס התפלה" [א' מהקונטרסים היסודיים שי"ל ע"י אדמו"ר הרשב"ב נ"ע. המו"ל] - ואני מתרה שלא להקל את הדבר על עצמם, שכן הבנה בלבד בלי "הנחה פנימית" היא קרירות המקררת בתורה ומצוות.

"ההנחה הפנימית" של הבנה היא ההרגשה וה"הנחה" שזו השכלה אלקית, שמורגש ההבדל בין שכל אנושי לשכל אלקי. והרגשה זו מורגשת ו"מונחת" רק בתפילה.

זהו מאמר המוסגר, אך זה נוגע לכל אמיתות הענין. עובר אלקים מן ההכרח שידע כל פרטי הענינים הנוגעים להעבודה, ואז העבודה היא אמיתית.

"ההנחה הפנימית" בכל ענין, כלומר ההרגשה וההנחה שזו השכלה אלקית, וההבנה

לקראת שבת

לקצר בדבר הפשוט (וע"ד דברי רש"י ב' וישב לח, ז. לגבי מיתתו של ער שקיצר הכתוב בה) - ורק לאחר שהוא לא מילא את בקשתם, אז באו לצעוק אל פרעה.

ומעתה צ"ב, איך יתכן באמת שיוסף לא מילא את תפקידו? ועל זה מפרש רש"י, שאכן יוסף רצה לתת להם לחם, אלא שהתנה נתינתו בדבר מסויים ולא הסכימו לעשותו, ולכן הלכו לצעוק אל פרעה מלכם.

אלא שעדיין אין דברי רש"י מחוורים, דגם לאחר שנתבאר כי מתוך הכתוב מוכח שהי' איזה דבר שביקש יוסף מהמצריים לעשות - מנין לנו (לפי "פשוטו של מקרא") שהמדובר הוא בזה שימול' דוקא?

ג. והנה, המפרשים האריכו טובא בדבר זה, והעולה מדבריהם שרש"י למד שהמדובר כאן הוא בענין המילה - מתוך דיוק לשון פרעה "אשר יאמר לכם תעשו".

ומצינו בזה (בכללות) ג' דרכים:

א) יש מדייקים לשון "יאמר" (שפתי חכמים. ועוד): "דייק מדכתיב 'אשר יאמר לכם תעשו'. למה כתיב בלשון 'אמירה', ולא כתיב 'אשר יצוה' - אלא ודאי 'אמירה' היינו מילה, כדכתיב גבי דוד (תהלים קיט, קסב) 'שש אנכי על אמרתך'". כלומר: מצינו הלשון "אמירה" בקשר למילה - בפסוק "שש אנכי על אמרתך", דקאי על מילה - ולכן גם הלשון "אשר יאמר לכם תעשו" יש לפרשו על מילה.

ב) יש שדייקו מתיבת "לכם" (יריעות שלמה. ועוד): "אפילו יאמר לכם 'חתכו לכם מן בשרכם' . . והיינו דכתיב 'אשר יאמר לכם תעשו' - מ'לכם' דייק, דהיינו מעצמכם, וממילא אתא למילה". כלומר: הלשון "יאמר לכם" (דלכאורה תיבת "לכם" מיותרת, והול"ל "אשר יאמר תעשו") משמע שיוסף אמר להם לעשות פעולה הנוגעת "לכם" ממש, לחתוך בבשרם.

ג) יש שהוכיחו מתיבת "תעשו" (צדה לדרך) - דכמו שמצינו באברהם ושרה הלשון (לך יב, ה) "ואת הנפש אשר עשו בחרן", ופירש רש"י ש"אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו", כן בנדו"ד, הלשון "אשר יאמר לכם תעשו" משמע שיוסף רצה "לעשותם" גרים על ידי המילה.

אבל דרך זו קשה ליישבה בדברי רש"י:

ראשית כל, הנה הדיוקים הנ"ל מתאימים בעיקר בדרך הרמז, והרי דרך רש"י היא לפרש הפשט [ואם אכן נתכוון רש"י לדיוקים בסגנון זה, הי' לו לפרש להדיא שזו כוונתו].

ועוד בזה, והוא העיקר:

אם זה "שהי' יוסף אומר להם שימולו" נלמד מתוך (אחת) התיבות בפסוק "אשר יאמר לכם תעשו" - הי' רש"י מפרש (וכדרכו): "מכאן שהי' יוסף אומר להם שימולו" (או סגנון אחר כיו"ב);

אך לשון רש"י היא "לפי שהי' יוסף אומר להם שימולו" - ומשמע, שזה שיוסף אמר

הוצאת חיים

מכתבי עצת והדרכה בעבודת השי"ת בחיי היום יום

לימודי קודש בלבד!

מצותיו.

לעמוד בכל תוקף להישאר
באהלה של תורה

(מכתב מנ" טבת תשי"ח)

להראות דוגמא חיה באוסטרליה!

במענה למכתבך בו אתה כותב סברות שונות בנוגע לאופן המשך לימודיך בקשר לקשיים שבסדר הנוכחי בזה.

נכונה מאוד היא הסברה שאתה כותב במכתבך, שתלמוד בכתה זו לימודי קדש כל היום, וגם אחר כך להמשיך בלימודי קדש, כפי שאתה כותב שעה או שעה וחצי עם מישהו בתור מורה. אבל גם נחוץ מאד שגם אחר כך יהי' לך חבר, או גם מבוגר יותר, שעמו תחזור את הנלמד מכבר ולדעת טוב, ולא ללמוד דברים חדשים.

והשם יתברך יצליח אותך להיות מהראשונים, להראות ב[עיר] מלבורן ובאוסטרליה בכלל, לאנ"ש וגם לכל אחינו בני ישראל, שבחור, שכל ילד יהודי נקרא בן אברהם יצחק ויעקב, צריך ללמוד לכל הפחות כמה שנים רק לימודי קדש, מלבד זאת שזה מעמידו במקום המתאים ומכין אותו להיות מאושר בחיים, לא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות, ולרוות ממנו נחת, נחת אמיתי, הן ההורים, הידידים והנהלת הישיבה בכלל.

מה שאתה כותב אודות נסיעה ללמוד בישיבה באה"ק ת"ו או כאן [בארה"ב].

לאחר שתחזיק בסדר האמור בהיותך במלבורן שנה או שנים, שע"י זה תתחזק ההנהגה האמורה שבחור יהודי צריך לנהוג כן, אזי תבוא בחשבון גם ההצעה שלך, כאמור לעיל.

ויהי רצון שתעשה זאת בשמחה ובטוב לבב, והוריך שי' יקבלו ממך רוב נחת אמיתי, שזהו נחת יהודי חסידי.

(תרס"ט מאגרות קודש ח"כ ע"ב רב)

במענה על מכתבם ששלחו אלי, מובן מעצמו שהסברה שכאשר יתמלאו להבכור ט"ו שנה יתלמד איזה מלאכה, הנה מופרכת היא לגמרי מעיקרא, אלא שאיני יודע אם כדאי להתחיל עתה במלחמה על דבר זה, ודי לענין זה בשעתו, ובטח בניחותא וע"י דיחוי כל השקו"ט מזמן לזמן יעלה בידו להשפיע על הנערים שיעמדו בכל תוקף ולהשאר באהלה של תורה ויראת שמים עוד איזה שנים, אשר זהו הצלחתם בזה ובבא, ובודאי יצליח בהשפעתו בענין זה.

(מכתב מנ" סיון תשי"ב)

השנים המאושרות לתלמוד תורה

...ולפלא גדול שאינו מזכיר אף מלה אחת מסדרי לימודו בנגלה ובחסידות, והרי סוף סוף אלו הם השנים המאושרים שיש לעשות בזה, ואם לא עכשיו אימתי, כי הרי בטבע בני אדם שבהגיע לגיל מסוים מחשבות מטרידות מעיון המתאים והדרוש בעיני חכמה בכלל ובחכמה תורנית ביחוד, ואף שמוכן שגם אז מחויבים בתלמוד תורה, הרי אינו דומה הכותב על ניר חדש וכו' וכדבר משנה, מובן ג"כ שגם עתה היצה"ר מבלבל ואינו מחכה לשנים הבאים ובפרט שהרי יש לו טענה דאקדמי' טעניתא ומביא רא' ששמעו לקולו ביום פלוני ובענין פלוני וכו' אבל המלחמה עמו בשנים האלו בהנוגע לתלמוד תורה קלה מאשר בשנים הבאים לאחר זה, וכידוע מכמה וכמה שהצטערו ודאגו במאד מאד על מה שלא הקדישו שנות הנוער והבחרות ללימוד התורה אף שגם אחרי זה למדו וכמה מהם הנה כל ימיהם עמדו באהלה של תורה, ופשיטא בתוככי החרדים לדבר ה' ומקיימי

להם שימולו אינו ענין הנלמד מכאן, אלא הוא ידוע מכבר (ורש"י מביאו כאן רק בתור הקדמה להמשך דבריו).

ולהוסיף, שרש"י אינו אומר בקיצור "שיוסף אומר להם", אלא מדייק "שהי' יוסף אומר להם" – ומשמע מלשוננו, שאין המדובר על אמירה אחת שאמר יוסף (באותה שעה), אלא ש"הי' יוסף אומר להם" בתמידות.

והיינו, שעוד לפני שמגיעים להכתוב כאן, הנה מתוכן הפרשיות והפסוקים שלמדנו כבר מקודם מובן שהיתה זו הנהגה קבועה מצד יוסף, "שהי' אומר להם שימולו".

ד. והענין בזה:

כשצוה הקב"ה לאברהם למול את (עצמו ו) בניו, אמר לו (לך יז, יג) "המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך גו'", שבפשטות – הטעם על ציווי זה הוא: היות שיליד ביתו ומקנת כספו הם ברשותו וטפלים לו, לכן מוטל עליו החיוב ש"המול ימול" כל אחד ואחד מהם.

והנה, ציווי זה שצוה הקב"ה לאברהם, הי' באופן שממשיך גם ל"זרעך אחריו" (כמפורש שם); ומעתה בנדרו"ד, כיון שיוסף הוא "השליט על הארץ" (פרשתנו מב, ו), והי' נתון "על כל ארץ מצרים" (מא, מג), ובלעדו "לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים" (מא, מד) – היינו, שהיו נתונים תחת שלטונו וברשותו כמקנת כסף – הסברא נותנת (לפי "פשוטו של מקרא") שיש עליו חיוב להשתדל שיהיו נימולים.

וזהו "שהי' יוסף אומר להם שימולו", היינו שהי' תובע זאת תמיד מאנשי מצרים; ועתה, כאשר חזק הרעב בארץ מצרים ומוכרחים היו לפנות אל יוסף, מחוייב הי' יוסף שלא למכור להם בכסף וכו', כי אם לדרוש מהם תנאי הכרחי – שימולו.

[ועדיין יש לבאר עוד כמה דקדוקים בלשון רש"י כאן, ועוד חזון למועד בעז"ה].

לעשות תשובה בגלל החטא ולא בסיבת צרה

ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו
אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן
באה אלינו הצרה הזאת. ויען ראובן אתם לאמור הלא
אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו כגיד ולא שמעתם
ונם דמו הגד נדרש (מב, כא-כב)

צריך להבין:

לכאורה, כאשר אדם נמצא באיזו צרה וצוקה
ר"ל המביאתו לשבירת הלב ולהכרה שהוא
עצמו גרם לזה במעשיו - הרי ההנהגה האנושית
מחייבת להשתדל לדבר על לבו ולנחמו, ולא
להיפך - להוסיף צער על צערו בדברים המגדילים
כובד אשמתו; ואם כן, בשעה שהשבטים עומדים
ומתוודים כי אשמים הם ומצדיקים על עצמם את
הדין - מה מקום לבוא אליהם בדברים המוסיפים
עוד על חטאם (ראה גם שו"ת כתב סופר או"ח סי' נז)?

ויש לומר, שכוונת השבטים באמרם "אבל
אשמים אנחנו גוי" לא היתה רק להצדיק עליהם
את הדין, אלא בעיקר הייתה באמירה זו כוונה של
תשובה וידידי (ראה גם רד"ק עה"פ כאן); וראובן, באמרו
להם "הלא אמרתי גוי ולא שמעתם", התכוון לחדש
ולבאר את אופן התשובה הרצוי הנדרשת מהם:

תשובה אמיתית היא תשובה הבאה בבחירתו
החפשית של האדם ואילו כאן, אמנם השבטים חזרו
בתשובה באמירתם "אבל אשמים אנחנו", אבל לא
היתה זו תשובה בבחירה חפשית לגמרי, אלא בגלל
הצרה שבאה אליהם (כאמרם "על כן באה אלינו
הצרה הזאת").

ולכן אמר להם ראובן, שהוא ש"פתח בתשובה
תחילה" (ב"ר פפ"ד, י"ט), "הלא אמרתי אליכם לאמר
אל תחטאו בילד" - אל תחזרו בתשובה בגלל
הצרה שבאה אליכם עכשיו, אלא בגלל חטאכם
אז, כפי שהסברתי לכם בשעתו את גודל החטא,
ואזי תשובתכם תהי' אמיתית.

מדוע לא גילה יוסף ליעקב שהוא חי?

וירא יעקב כי יש שבר במצרים

ראה באספקלריא של קדש שערין יש לו שבר במצרים, ולא
היתה נבואה ממש להודיעו שזה יוסף (מב, א. רש"י)

ע"פ דברי רש"י כאן יש לתרץ קושיא עצומה
המתעוררת בפרשת יוסף ואחיו (ראה רמב"ן פרשתנו
מב, ט. רבותינו בעה"ת כאן. ועוד): מדוע המתין יוסף עד
שבאו אחיו לארץ מצרים כדי להודיע לאביו שהוא
חי - והרי שנים רבות קודם לכן נתמנה כבר למשנה
למלך מצרים (כמסופר בפרשתנו (מא, מ ואילך)), ובוודאי
הי' ביכולתו לשלוח שלוחים לארץ כנען, ומדוע לא
שלח להודיע לאביו שהוא חי?

וע"פ הנ"ל י"ל:

הטעם שלא שלח יוסף להודיע לאביו שהוא חי
מובן ע"פ פרש"י לעיל (וישב לו, לג) "לפי שהחרימו
וקללו את כל מי שיגלה ושיתפו להקב"ה עמהם,
אבל יצחק הי' יודע שהוא חי, אמר האיך אגלה
והקב"ה אינו רוצה לגלות לו", ולכן גם יוסף לא יכול
הי' להודיע לאביו שהוא חי, בידעו שאין זה רצון ה'.

אבל לאחר שיעקב ראה שיש "שבר במצרים",
אף ש"לא היתה נבואה ממש להודיעו שזה יוסף",
מ"מ השבטים ידעו שהכוונה ליוסף, והבינו שרצונו
של הקב"ה שיבוטל החרם, ולכן חיפשו אחרי יוסף
בירידתם למצרים. וכשראה זאת יוסף הבין אף
הוא שהגיע הזמן לכך, ולכן גילה לאחיו "אני יוסף
אחיכם" (ויגש מה, ד), כדי שהם עצמם יודיעו ליעקב
אבינו שהוא חי.

אלא שעשה פעולה חיובית מיוחדת "מפני
כבוד המלכות".

וי"ף עוד בכל זה דדברי רש"י כאן
מרמזים גם לחילוק שהיה בזה מצד דיני
מלך. כי הנה יציאת יוסף מבית האסורים
היתה כדי להיות מלך על מצרים, כמ"ש
בקהלת ד, יד "מבית האסורים יצא למלוך"
(עיי' בקהלת רבה שם ובבראשית רבה פרשתנו),
והנה מצד חיובי ודיני המלך ישנם שני
ענינים הנ"ל דגילוח וחילוף שמלות, דהנה
גרסינן בש"ס (תענית יז, א. סנהדרין כב, ב.
והובא לדינא ברמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ה)
"מלך מסתפר בכל יום" משום "מלך ביפיו
תחזינה עיניך", וגם יש במלך לבישת
בגדי כבוד, עיי' ברמב"ם (שם) דהביא
משום "מלך ביפיו" דהמלך "מתקן עצמו
ומתנאה במלבושין נאים ומפוארים",
ועיי' בכ"ז בברכות נו ע"א "המגלח ראשו
בחלום סימן יפה לו" ופרש"י "המגלח -
סימן גדולה ותפארת היא לו כמו ויגלח
ויחלף וגו'".

ומעתה י"ל דזהו הרמז בפירוש
רש"י כאן, דמה שעשה יוסף "מפני כבוד
המלכות" (שלו, שהוא יהיה משנה למלך)
היה בעיקר "ויגלח", ולא זה ש"ויחלף
שמלותיו" - כי בגדי המלכות שלו לא
ניתנו לו אז אלא אח"כ, דרך להלך כתיב
דהלבישו פרעה בגדי שש גוי, היינו רק
כשמינהו פרעה על ביתו ועל כל ארץ
מצרים (וממילא החליף עתה לבגדים
רגילים ולא לבגדי מלכות), משא"כ גילוח
(של מלכות) היה תיכף ביציאתו מבית
האסורים (ועיי"ע פי' יפה תואר ור"ש בן חפני
לבראשית רבה שם).

בבית האסורים הוא, דכל האסירים אינם
לובשים בגדי עצמם (בגדים רגילים), אלא
יש להם בגדים מיוחדים, בגדי אסורים;
ואילו גילוח השערות, כנ"ל, אינו מושלל
לגמרי מהיושבים בבית האסורים, ויש
מקום לגילוח מזמן לזמן, ובפרט גבי
הנמצא שם משך זמן ארוך, שמגלחים
שערותיהם מפעם לפעם. וכנ"ל י"ל דבזה
היה שינוי ביוסף לעומת שאר האסירים.
משא"כ בגדי אסיר, אין בזה מקום לחלק
בין דרגות האסירים והוא דבר יסודי וכללי
לכל אשר בשם אסיר יכונה (עיי' מלכים ב
כה, כט. ירמ' נב, לג). ומעתה מובן בפשטות,
דכשיצא יוסף מבית האסורים, אף שעשה
שניהם, "ויגלח ויחלף שמלותיו", הרי זה
ש"ויחלף שמלותיו" לא היה רק מטעם
כבוד המלכות, אלא מצד עצם זה שיצא
מבית האסורים למקום אחר ומחליף בגדי
הכלא (ראה פי' ר"י בכור שור ופי' ר"ש בן חפני
גאון על התורה כאן), לכן החליף מבגדי אסיר
לבגדים רגילים; משא"כ בנוגע לגילוח
הראש, דודאי היה מספר שערותיו בזמן
הצורך, אלא שכאן היה גילוח מיוחד, לא
מצד הצורך בכך (גילוח הרגיל מזמן לזמן
לעת הצורך), אלא גילוח מיוחד "מפני
כבוד המלכות". ובסגנון אחר: הא ד"אין
לבוא אל שער המלך בלבוש שק", כשהוא
לבוש בלבוש שאינו מתאים בכניסה למלך,
ה"ז רק ענין ש"י, שלא יכנס אל המלך
בדרך בזיון, וכן בנדר"ד, שמכיון שלא רצה
לבוא אל המלך בלבושים של אסיר, לכן
החליף שמלותיו שלא לבזות את המלך;
משא"כ גילוח זה המיוחד טרם בואו אל
המלך, לא בא לשלול כניסה אל המלך דרך
בזיון (שהרי היה מספר שעריו מזמן לזמן).

"עפר" המציל את לימוד התורה

איזה עפר צריך להכניס לתורה שלומד? / מדוע ברכת התורה היא תנאי הכרחי ללימוד התורה? / ואיך מצילים את התורה מלהירקב ח"ו?

הדרכה באופן הראוי בלימוד התורה, הנלמדת מסיפור קיבוץ תבואת מצרים

כאשר קיבצו את התבואה של שנות השובע, ועמדו לשמרה עבור שנות הרעב, ה' יוסף מערב עמה עפר מן האדמה שבה צמחה התבואה, ודבר זה ה' מציל את התבואה מלהירקב. הוספת העפר לתבואה נרמזה בכתוב (פרשתנו מא, מח) "ויתן אוכל בערים אוכל שדה העיר אשר סביבותי נתן בתוכה". וכפי שפירש רש"י: "שכל ארץ וארץ מעמדת פירותי, ונותנין בתבואה מעפר המקום, ומעמיד את התבואה מלירקב".

מקור דברי רש"י הוא מהמדרש (בראשית רבה פ"צ, ה), ושם הובאו שתי דעות:

לדעה אחת "נתן מה שבתחום טברי' בטברי' ומה שבתחום ציפורי בציפורי, מפני שכל ארץ וארץ מעמדת פירותי". והיינו שלא עירב עפר בתבואה, אלא רק ה' מניח את התבואה בעיר הסמוכה לשדה גידולה;

ואילו ר' נחמ"י פירש, שה' מוסיף עפר בתבואה בכדי לשמרה – "נתן בהם עפר וקטמיות (במתנות כהונה שם: "רש"י פי' שהוא עפר לחה אדומה ומעמדת הפירות)", דברים שהן מעמידין פירות", ולא כתב שה' העפר מאותו מקום דווקא.

יש לתמוה:

רש"י פירש כדעת ר' נחמ"י וכתב שיוסף ה' מערב בתבואות עפר, אך הוא מוסיף עליו ומדגיש שאותו עפר המעורב ה' מעפר המקום דווקא, שהוא המציל את התבואה מלהירקב. ויש לעיין מה ראה רש"י להוסיף על דברי ר' נחמ"י, מדברי הדעה הראשונה, שדווקא עפר המקום מעמיד את התבואה?

ונוסף על מה שיש לבאר בזה בפשוטם של דברים נראה בזה במקור הדברים, יש לעמוד על ההוראה בעבודת השי"ת הנלמדת מפרש"י זה. וכידוע מאמר אדמו"ר הזקן (הובא ב"היום יום"

לקראת שבת

יא

ואפילו מניחין לו אינו ערב לאדם לגלח בבית האסורין", ומציין דכ"ה בירושלמי. ובירושלמי לפנינו, פ"ג ה"א, מחלק בזה דבחבוש אצל עכו"ם דוקא אין מניחין לגלח קודם המועד אבל בחבוש אצל ישראל רק אינו ערב (וכן הובא ברא"ש ותוס' הרא"ש מו"ק שם. הגה"מ פ"ז מהל' יו"ט הי"ח. ובכ"מ). וראה שיטה על מו"ק לתלמידו של ר"י מפריש וכן בקרבן העדה לירוש' שם – דמשמע שפירוש הירוש' הוא דבתחילה סברין לומר דדין המשנה הוא רק בחבוש אצל עכו"ם אבל בחבוש אצל ישראל אכן אינו מגלח במועד מאחר שמצוי שיתירו לו גילוח לעת הצורך (לפני היו"ט וכיו"ב) אף בעת חבושו, ורק דמסקינן לא כן מאחר דאינו ערב לו גילוהו. ועכ"פ חזינן מכל זה דאינו כלל והנהגה מוחלטת בכל מקום שאסירין לעולם אינם מגלחים, ושפיר יש שלעת הצורך ומפני סיבה מניחים אסיר לגלח. וא"כ מובן דמזמן לזמן אסירים מגלחים, ובפרט אותם הנמצאים שם משך זמן ארוך שמגלחין שערוניהם מפעם לפעם.

ומעתה י"ל אף הכא גבי יוסף שהיה שונה בזה, כי מצינו דבכלל שאני מצב יוסף שלא היה שוה לשאר האסורים, "ויתן חנו בעיני שר בית הסוהר ויתן . . . ביד יוסף את כל האסירים אשר בבית הסוהר ואת כל אשר עושים שם הוא היה עושה נובתרגום "במימריה הוה מתעבדי" אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו גוי"; על כן י"ל שגם בזה היה מתנהג כממונה ובעל שורה בבית הסוהר, שהיה מסתפר מזמן לזמן.

ומעתה י"ל בפשטות החילוק העיקרי שהיה בעת יציאת יוסף בין גילוח לחילוף בגדים, אף שהוצרך לשניהם קודם ביאתו אל פרעה. כי גבי בגדים הלא סדר הישיבה

הטעם שרש"י זקוק בכלל לפירוש, דלכאורה פשוט שלפני שבאים אל מלך מגלחים ומחליפים הבגדים, אלא שהוא לפי שהוקשה ליה לרש"י דבכתוב נאמר "וישלח פרעה ויקרא את יוסף", שזה היה לאחר ש"ותפעם רוחו" מחלומותיו ואין פותר אותם לפרעה, והיינו, שביאת יוסף לפרעה היתה נחוצה ביותר, שלכן "ויריצהו מן הבור", במהירות ובמרוצה, ועפ"ז קשה, איך התעכב יוסף לגלח את עצמו כו', שאינו דרך ארץ ומדרכי הנימוס שיהיה המלך ומשרתיו יושבים וממתינים לו, ועוד זאת, שה"ז כמו מורד במלכות ואיך לא ירא לנפשו שהמלך יהרגנו בשביל שנתאחר לבוא; ולהכי פירש רש"י שעשה זה "מפני כבוד המלכות", וא"כ כדין עשה ולא יאשימו פרעה על זה. ולפ"ז היה אפשר לומר, שהצורך לתרץ הנהגת יוסף הוא בעיקר בנוגע ל"ויגלח", שדורש זמן והתעסקות יותר, משא"כ חילוף הבגדים שאין בכך אריכות זמן והתעסקות גדולה, שבגללה תתאחר ביאתו לפרעה. איברא דביאור זה דוחק קצת, כי סוף סוף גם חילוף הבגדים, ובפרט לבגדים שראויים לבוא בהם לפני המלך, דורש הכנה כו' (ועוד זאת, שבודאי לא היו בגדים כאלה נמצאים בבית האסורים, והיה צ"ל התעסקות למצוא בגדים כאלה). וביותר קשה, דאף את"ל שעיקר הצורך בהפירוש "מפני כבוד המלכות" הוא ב"ויגלח", מ"מ, למה נמנע רש"י לגמרי מלרמוז גם לענין חילוף השמלות, כנ"ל, ונראה יותר דבא לפרש כבוד המלכות רק גבי גילוח ולא כלל גבי חילוף שמלות, אף לא באופן דטפל].

ונ"ל בזה בהקדים דבמשנה דמו"ק (יג סע"ב) תנן "ואלו מגלחין במועד . . . היוצא מבית האסורין", ובתוס' שם: "שאינו יכול לגלח קודם המועד שאין מניחין לו לגלח

גילוח וחילוף בגדים דיוסף בצאתו מבית האסורים

יקדים מה שנתקשו המפרשים בפרש"י על התורה בזה, ויציע לבאר דברי רש"י ע"פ מה שמצינו בהלכה בהנחת אסירים ובדיני מלוכה

"וישלח פרעה ויקרא את יוסף ויריצהו מן הבור ויגלח ויחלף שמלותיו ויבא אל פרעה", ופרש"י "ויגלח – מפני כבוד המלכות", והנה, בפירוש עמר נקא להרע"ב הקשה על דברי רש"י כאן "מאי קא משמע לן, פשיטא דמפני כבוד המלכות עשה זה, ועוד קשה למה לא תפס רש"י כל הפסוק ויגלח ויחלף שמלותיו שהרי גם את הכל עשה מפני כבוד המלכות" (עיי"ש מה שרצה לתרץ דחידוש יש כאן לענין גילוח דוקא כי היה זה גילוח בתער נגד איסור התורה, אלא שאעפ"כ הותר כן כי היה זה באופן שאיסורו מדרבנן ולהכי כבוד המלכות התיירו, עיי"ש מה שהאריך. וכל זה לא נרמז כלל בדברי רש"י).

ובפירוש נחלת יעקב הקשה נמי כעין זה, אמאי פירש כן רש"י רק על ויגלח ולא על ויחלף, וביאר "משום דחילוף בגדים הוא דבר פשוט שהוא משום כבוד המלכות, כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק (אסתר ד, ב), אבל גילוח לא הוה ידעינן שיש בזה כבוד המלכות" (ועיי"ש שציין לדין פריעת ראש סוטה משום בזיון

כו'). איברא דדבריו צע"ק כי לכאורה גם העדר כבוד ע"י כניסה למלך בניוול הראש בשערות הוא מילתא דפשיטא, עיי" מדרש לקח טוב שכ' "כדי לחלוק כבוד למלכות" על שני הדברים, ומסיים "שלא יבא לפניו מזוהם", וראה גם רד"ק "כי אין לבוא לפני המלך אלא אם כן מהודר בגופו ובלבושיו" (אלא שהעתיק מהכתוב רק "ויחלף שמלותיו". ועיי" הלשון במדרש שכל טוב). ולהעיר שאף בפירוש המיוחס לרש"י גופיה על מדרש רבה כאן (פרשה פט, על דרשת חז"ל "וישלח פרעה ויקרא את יוסף וגו' – לחלוק כבוד למלכות"), פירש "ויגלח ויחלף שמלותיו לחלוק כבוד למלכות". אולם בפירוש רש"י על הכתוב ניכר להדיא דנתכוון להביא ענין "כבוד המלכות" דוקא גבי גילוח ולא גבי חילוף שמלות, שהרי לא העתיק כלל "ויחלף" ואף לא רמזו בתיבת "וגו'" כדרכו לעתים. ומוכח דכוונתו כאן לפרש פירוש שאינו נצרך ומשתייך אלא גבי גילוח ולא גבי חילוף שמלות, וביאור בעי.

[וישם היה אפ"ל עפמ"ש במפרשים

כט שבט) ש"פירוש רש"י על חומש הוא יינה של תורה", והוא "פותח הלב" לעבודתו ית'.

ליתן "עפר" רק בלימוד התורה הקדושה

פירותיו של יהודי ותבואתו היא התורה הקדושה שלומד, וכפי שמצינו בדברי חז"ל שהלומד נקרא **"רב תבואות"**, ו**"בעל חמין"** (סנהדרין מב, א ותוד"ה ורב תבואות). והנה, בשעה שיהודי אוסף ומקבץ ריבוי עצום של תורה, אזי אומרים לו, שבאם רוצה הוא שתורתו תשתמר ולא תאבד, מוכרח הוא לתת "עפר" ב"תבואה".

ה"עפר" הוא הרגשת הביטול וההכנעה להשי"ת שבלב הלומד, הוא צריך להשפיל עצמו כעפר, ודווקא אז תתקיים בידו תורתו. על כך אומרים בתפילה (בסוף תפלת י"ח) "ונפשי כעפר לכל תהי". דווקא כאשר מרגיש בליבו התבטלות כלפי השי"ת, הרי הוא זכאי לבקש "פתח לבי בתורתך", שיצליח בלימודו ותתקיים בידו תורתו.

ועל כך מוסיף רש"י ומדגיש "ונותנין בתבואה מעפר המקום":

עניין הביטול הנדרש מלומד התורה, אינו ביטול כללי ושפלות כללית בכל ענייניו, שהלא חלק מדרך העבודה הוא להיות "עז כנמר וגבור כארי" (התחלת השו"ע), אלא הביטול הוא בנוגע ללימוד התורה. על היהודי לעמול ולהתבטל כלפי השי"ת, ולהשים עצמו כעפר, ובוודאי שלא להרגיש רוממות וגאווה מלימודו.

ונמצא, שעניין ה"עפר" – הביטול, קשור ל"מקום התבואה" – ללימוד התורה, ולא לעניינים שבהם נדרשת תקיפות וגאון יעקב:

כאשר מדובר אודות עסק עם אומות העולם, הרי צריך לילך בתוקף ובגאון יעקב ואין מקום לביטול ושפלות. וכמו כן כאשר מדובר אודות מלחמת היצר, הרי יש לילך נגדו בתוקף, בעזות ובגבורה – "עז כנמר" ו"גבור כארי".

פעמים שהיצר מביא את האדם לידי הרגשה של שפלות מוחלטת ו"איסקופה הנדרסת" (ערובין צח, א וראה בפרש"י), וזאת בכדי ש"לא יערב לבו לגשת אל העבודה באמרו מי אנכי ומה עבודתי" (תורה אור אסתר צא, ב. וראה לקוטי שיחות ח"ט עמ' 328). וגם אז יש להשיב מלחמה שערה, להשתמש בתוקף וגבהות הרוח ולעבוד את השי"ת בשמחה.

כיצד יציל האדם את תורתו מ"לירקב"?

והדגשה יתירה ומיוחדת יש בפירוש רש"י, על אופן הביטול להשי"ת שצריך להיות בלימוד התורה:

לא נאמר במשל שה"עפר" – הביטול, הוא הקדמה ל"קבוץ התבואה" – לימוד התורה, אלא "נותנין בתבואה מעפר המקום", והיינו שהביטול אינו הקדמה בלבד אל הלימוד, כי אם צריך הוא להיות נרגש גם ב"תבואה" המקובצת, והיינו בתורה שכבר למד.

התורה הקדושה היא חכמתו של הקב"ה, והיא נעלית ומרוממת לחלוטין משכלו האנושי

של האדם הנברא. הדרך היחידית בה יכול היהודי לקלוט את חכמת השי"ת, היא על ידי שחושב על "נותן התורה", ופועל בעצמו שהתורה תגרום לו לבוא ליראה ולאהבה את ה' נותן התורה שלומד, באופן נעלה יותר מלפני שלמד בתורה. על כך נאמר בגמרא (נדרים פא, א. ב"מ פה, ב), שקודם הלימוד צריך להיות "ברכו בתורה".

מהות ברכה זו, מבוארת בדברי הב"ח (או"ח סמ"ז): "כוונתו ית' מעולם היתה שנהי' עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה . . . והוא המכוון בברכת אשר בחר בנו . . . להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ".

ורק בהקדמת הביטול וההכרה בנותן התורה וקדושתה, יכול היהודי לקלוט את התורה ולהתדבק על ידה בבורא ית"ש (וראה בארוכה בזה בלקוטי שיחות חט"ו עמ' 326 ואילך. ובכ"מ).

אך בכך אין די. הביטול צריך לחדור בכל משך לימוד התורה. כאשר יהודי לומד אפילו אות אחת בתורה, אזי "הקב"ה קורא ושונה כנגדו" (תנא דבי אליהו רבה ריש פ"ח), והוא צריך ללמוד מתוך יראה וביטול "באימה וביראה וברתת ובזיע" (ברכות כב, א). גם הגדול והחכם ביותר בלימוד התורה, מתבטל כליל בפני חכמתו הקדושה של הקב"ה, שהיא "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים" (איוב יא, ט).

כאשר יהודי לומד באופן זה, לא יתכן מצב של לומד על מנת לקנות רח"ל, או להתכבד בלימוד בקלון חברו, ואפילו לא בכדי להתכבד סתם, אלא כל הלימוד נעשה מתוך ביטול להשי"ת ודבקות בו. או אז ה"עפר" – הביטול, "מעמיד את התבואה מלירקב", והלימוד נקלט אצל הלומד כדבעי, ופועל עליו את הפעולה הנצרכת.

התבוננות זו, והתבטלות מוחלטת זו, צריכה לעמוד לנגד עיני הלומד, לזיכרון תמיד, גם בשעה שאינו לומד. גם התורה שכבר נאספה אצלו, היא מעורבת באותו "עפר" של התבטלות. כי הוא זוכר תמיד שהתורה היא חכמתו ית', "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים" (איוב יא, ט). וככל שילמד וישיג הרי עדיין הוא עומד ומתבטל בפני נותן התורה וחכמתו שאין סוף לה.

ודווקא בדרך זו, "מעמיד את התבואה מלירקב", ויש קיום לתורתו שלומד.

פנינים

זדוש ואגדה

חכמה בגוים תאמין?

וַיֵּא יַעֲקֹב בִּי יֵשׁ שֶׁכֶּר בְּמִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו
לְמָה תִּתְּרָאוּ (מכ, א)

יש לבאר ע"ד הרמז:

"תבואה" ברוחניות ענינה חכמה (כמו שמצינו שהתורה נקראת בשם "לחם" - ראה משלי כה, כא ובפרש"י שם), כי תכונת השכל היא שהמושכל מתאחד עם כח השכל ונעשים לאחדים, כמו שהלחם הגשמי נכנס לתוך הגוף ונעשה דם ובשר כבשרו (ראה מורה נבוכים ח"א פס"ח, תניא פ"ה ועוד). וזהו הטעם הפנימי שמכל הארצות באו לשבור בר מארץ מצרים דוקא, כי מצרים היתה מקור החכמה, כדאיתא בזהר (ח"א (מדרש הנעלם) קכה, סע"א) ש"היתה חכמת מצרים יותר מכל העולם".

ולכן לא רצו בני יעקב לשבור בר ממצרים, כי אף שגם בגויים יש חכמה (כמאמר רז"ל "יש חכמה בגויים תאמן" (איכ"ר פ"ב, יג)), מכל מקום אדם מישאל ראוי לו שיקבל את כל חכמתו מהתורה בלבד, כי גם בידיעת חכמות העולם יש הבדלה בין ישראל לעמים.

אבל יעקב טען כלפיהם "למה תתראו":

אמנם בזמן מתוקן אין לקנות חכמה מן הגויים, אלא מהתורה בלבד, כאמור; אבל בזמן הגלות יש צורך לעיתים לשבור בר מחכמי האומות ולקבל מחכמתם, כדי שלא לעורר טענה מצד האומות על העדר ההיזקקות לחכמתם.

אבל "באותו הזמן", בבוא משיח צדקנו, שוב לא יצטרכו לחכמי האומות, והידיעה בכל חכמות העולם תבוא מן התורה עצמה, כי אז "תרבה הדעה והחכמה", ו"יהיו ישראל חכמים גדולים כו", כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (לשון הרמב"ם בהלכות תשובה ובסיום ספרו).

מעלת שמירת שבת של יוסף הצדיק

וַיִּבְחַ שְׁכַח וְיִהְיֶה

והכן, אין והכן אלא שבת כו', ששכר יוסף את השבת קודם שלא חיתן (מכ, טו. ב"ר פצ"ב, ד)

צריך ביאור: מדוע מדגיש המדרש שדוקא יוסף

שמר את השבת, והרי בוודאי כל בני יעקב שמרו את השבת, כמ"ש רש"י בפירושו על הש"ס (חולין צא, א ד"ה ופרע להו) "שבני יעקב שומרי מצות היו, דאף על פי שלא נתנה תורה מקובלין היו מאבותיהם?"

וי"ל, שיש הבדל בין שמירת השבת של יוסף לשמירת השבת של אחיו:

השבת עצמה ישנה כבר מבריאת העולם, וכמו שנאמר בעשרת הדברות "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו' וינח ביום השביעי" (יתרו כ, יא). אלא שעד מתן תורה היתה השבת ברשותו של הקב"ה בלבד, ואילו לבני האדם בעולם הזה לא ניתנה קדושת השבת; ובמתן תורה ניתנה השבת לישראל, היינו ששמירת השבת של אדם מישאל למטה היא מעין שמירת השבת של הקב"ה למעלה.

והנה, ידוע (ראה ספר המאמרים תקס"ה ח"א עמ' קצב ואילך) ההבדל בין האבות והשבטים ליוסף, שהאבות והשבטים היו רועי צאן כדי להבדל מהעולם, ואילו יוסף הי' משנה למלך מצרים, ובלעדיך לא יריים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים" (פרשתנו מא, מד), ולא הוצרך להבדל מהעולם כדי לעבוד את בוראו.

וזהו ההבדל בין שמירת השבת של האבות והשבטים לשמירת השבת של יוסף: האבות והשבטים, בהיותם לפני מתן תורה, לא הי' בשמירת השבת שלהם משום קדושת שבת ממש, אלא הי' זה רק סימן וזכר על השבת שלמעלה; ואילו יוסף הצדיק, מאחר שהי' בכחו להיות בדבקות בה' גם בעת התעסקותו בעניני העולם - הורגשה בשמירת השבת שלו קדושת השבת שלמעלה, כפי שהיא ברשותו של הקב"ה, מעין שמירת השבת שלאחר מתן תורה.

וזהו דיוק לשון המדרש "ששמר יוסף את השבת קודם שלא תינתן", היינו ששמירת השבת שלו לא היתה כשמירת האבות והשבטים, ששמרו את השבת כסימן וזכר על השבת שלמעלה, אלא יוסף שמר את השבת מעין אופן שמירתה לאחר מתן תורה, אף שעדיין לא ניתנה.